KONFERENCZIA-BESZÉDEK

MELYEKET

A BUDAPESTI EGYETEMI TEMPLOMBAN

TARTOTT

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK

1907

MÁRCZIUS 11—16.

ÁRA 1 KORONA

GRUND V. UTÓDAI BUDAPEST.

KONFERENCZIA-BESZÉDEK

MELYEKET

A BUDAPESTI EGYETEMI TEMPLOMBAN

TARTOTT

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK

1907 MÁRCZIUS 11—16.

KIADATOTT FÖLJEGYZÉSEK
NYOMÁN
S A MÉLTÓSÁGOS PÜSPÖK ÚR
K. ENGEDÉLYÉVEL

A SZT. ISTVÁN TÁRSULAT BIZOMÁNYA

GRUND V. UTÓDAI BUDAPEST.

I. Beszéd.

Krisztusban kedves testvéreim! Krisztus urunk tanitványai egyszeron szivökből kitörö kéréssel lépter a Mester elé: Magister, doce nos orare! Mester, szivek indítója, hadak útja tapasója, tanits bennünket imádkozni! A modern ember is gyökeret keres imájához, szárnyat szárnyalásához; alapra van szüksége, ha le akar térdelni, s azt mondja, kéri és sürgeti: Magister, doce nos credere! Mester, tanits meg bennünket hinni! Nézd, mily óriási a mi szükségünk, nézd a magyar közhangulatnak erkölcsileg deprimált voltát, a fáradt nemzedéket, melynek fáj a feje s száraz a szive, melynek ege sötét, mert nincsen napja....!

Több élet, nagyra törö szellem, hit, bizalom, energia, lélek kell a gondolatba, hogy eszmémyé tüzesedjék, hogy erös remény zöldüljön, hogy az akarat szeretetté gyüljön. Már a mi Krötvösünk is elnyögte: Isten, ki a füszálnak harmatot, a virágnak napsugarat, a tengernek vihart adsz, hogy el ne poshadjon, adj a szivnek hitet! És a sötét, de jókedvében kacagó Byron azt mondja: Emberek, a szivembe ne nézzetek, mert ott pokol láttok!

Tény, ha lelkünk szárnyaszegett, nem tudunk hinni; azért legyünk bizalommal a csodálatos, felséges Magister iránt. Ö elénk lép s igy szól: ha akarsz hinni, fordúlj hozzám!..

Tolstoj s a többi Krisztus arckép festők mind tisztába akarnak jönni a nagy problémával, de én nem árnyképet, hanem fényképet, a krisztusi lélek fényképét akarom. Krints meg kérlek Uram titokzatos erőt körlő érintéseddel s mondd: higyj! s én hinni fogok. Legyünk m. t. Uraim nem hivatalból, hanem mélységes meggyőződésből, a gyakorlat szerint a hit emberei. Óh, mennyire szeretnék én a modern emberben hitet éleszteni! Jer velem kérlek, hagyd el az utca zsiváját, térj magadba, s kérdezd magadtól: Ugyan hát mim van nekem? Mim van, a miben végleg megnyugodhatnám, a mi kielégíthetne? Van bölcseletem s vergődöm, vivódom a végtelennel, de mire megyek vele? Problémám nagy zűrzavar; akaratom, mely az erő forrása volna, szabadságát vesztette... a teóriában! Valld be ember, akkor érzed magadat jól, ha nem kérded számon öntudatodat. Pozitivismusod tartalmától fosztja meg ismeretedet. Az emberi ész ideális valóságok nélkül kopogtató géppé válik; tartalmat nem nyújt. A hol az ismeretben nincs ideális tartalom, ott éj van csillagok nélkül, ott tapogatódzó lelkünk békét nem talál. Itt meg nem állhatunk. Nekünk tartalom, bizonyosság kell.

Ha van lelkünk, annak megközelíthető valóságnak kell lennie, s ha önmagunkba térünk lelkünkre okvetetlenül rá kell nyit-

nunk. S valóban rá isnyitunk azokban az új értékekben, melyeket magunkban találunk, milyenek Isten, lélek, jóság, igazság, eszmény, kötelesség... S e szellemvilág, mely nem természettudomány, mely nem 2×2=4 s mégis mindnyájunknak szivében él: az ember lelke. E lélek a végtelenbe s az örökkévalóságba néz. Akár Flammarion népszerű csillagászatával, akár p. Secchi refraktorával dolgozzunk – folyton a végtelenség párkányán állunk; oda vagyunk biggyesztve e sárgömbhöz s lelkünk mégis mérhetetlen határokon túl csapong; idő, évezredek, mindenség csillogó kvarcszemmé zsugorodik össze; a lélek szárnyai beárnyékolnak világokat, energiái kiépitik a tudomány útját a végtelen felé, megalkotják a szépség ideáljait, élik a szentek typusait. E lélek erejével vagyunk urak a földön. – Ember, ki nem jutott lelke végtelen értékének tudatára, ki nem emelkedett fel erejének méltóságára, az boldog, szerencsés ember nem lehet. Az a diadalmas evangeliumi szó: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri s lelkének kárát vallja", neki még nem ének, nem hymnus, hanem csak holt betű. A lélek értékének tudata meghódítja a világot s égbe tör, sőt elfoglalja az Eget. –

Mélységes, édes örömmel árasztja el az ember szivét ez a tudat, melyre Krisztus utal az kvangeliumban, mondván: Hasonló mennyeknek országa az elásott kincshez, drágagyöngyhöz,

melyet a ki megtalál, örömtől repesve elad mindent, hogy megvehesse azt. Sez az öröm folyton locsolja lelkünk gyökereit, emeli az embert; azzal az öntudattal járunk, hogy végtelen kincset hordozunk magunkban. Másutt ismét mondja, hogy hasonló mennyeknek országa a menyekzőhöz, e páratlan ünnephez s édes örömhöz; mindez azt jelenti, hogy a ki lelkét önmagában föllelte, s e végtelen kincsnek öntudatát átélte, abban kifakadt az öröm és az élet forrása.

Mélyen tisztelt Uraim! Ez nem költészet, ez nem mámor, nem káprázat, hanem „ποίησις", a szónak abban az első, ősi értelmében, mely teremtést, isteni remeklést jelent.

A lélek végtelen értékét hirdeti a kereszt is, ez a kegyetlen s ugyancsak fölséges jel, mely rámutat a két nagy értékre: az Istenre s a lélekre. Isten s lélek, e két valóság egymást magyarázza. Az Isten odaadja önmagát nekünk, hogy mi átadjuk magunkat neki: „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adá;" úgy szerette, úgy becsülte. Ő maga legjobban kommentálta paraboláját az elásott kincsről; a lelkem az ő kincse; ráakadt – s mindent odaadott érte. Keresztje hirdeti, hogy mennyire becsülte. A kereszt sötét, de tövében gyöngyök az i. lelkek vannak fölhalmozva; Krisztus ezekre tekintett, s bizalommal húnyta le sze-

mét, mintha halálában is azt suttogta volna: hogyne adnám oda értetek véremet, életemet. Bárcsak úgy látnátok ti is a benneteket elásott Kincset, ahogy én azt látom!

Ezek után értem azt is, hogy Isten őrzi, óvja e Kincset, hogy neveli lelkemet isteni öntudatra; hív, vonz, ragad magához, undort ébreszt minden iránt, a mi alacsony, sár és bűn, és magas hivatás büntatását mint láthatatlan angyal suttogását hallatja körülöttem. Ez kell nekem; ebből lendületet, erőt s ritartást meriték; isteni behatások, a Szentlélek idomító befolyásai alá jutok, melyek ébresztenek, lelkesítenek, s tintult s vágyódó lelkem elé állítják az isteni Megváltó csodálatos életét: a Tábor hegyet épúgy mint a Golgothát; megjárom az olajfák kertjét is lelkem lehangoltságában s egyaránt hódolattal viseltetem minden iránt, a mi lelkemet finomítja, s az isteni tökéletesség felé vonzza; a mi megérteti velem, hogy nem dicsőség, nem hatalom, nem cím, hanem a szépen átélt, ideális élet egyedül méltó tartalma a lélekre.

Bírjuk Krisztus urunk ígéretét, hogy ez élet kifejlik bennünk, ha belőle, a szőlőtőréből szívjuk az éltető nedvet. Ő a mi napunk és gyökerünk; sugárzatában állva meg nem fagyunk, belőle táplálkozva el nem hervadunk. Erő lelkesülés, eligazodás és lendület készen

áll számunkra. Ha pedig néha keményebben ostromol az élet viharja s csüggedni kezdünk, ragadjuk meg Krisztus urunk karját, mint szt. Péter a tengeren; forduljunk bizalommal a lelkek Mesteréhez, a ki kifejlesztí még bizonytalan, tétova öntudatunkat; bízzunk, hogy Ő kiváltja majd öntudattá a lélek lappangó értékét. Legyünk minden körülmények között „látók" s bízók! A kétely betegség; sötétségében halaványodik, elkorcsad a lélek. Szemünk világosságra van teremtve; látni fogunk, ha a lélek energiáját le nem törjük. Az energia nemcsak a 2 × 2 = 4, hanem jóság, szépség, erő, bizalom, vágy; ez az egész ember talál el arra az ösvényre, mely a szív béréjéhez vezet. Elsősorban pedig legyünk naglelkűek, hogy mindent, a mi szemy, sár, erőtlenség odaadjunk örömmel a gyöngyért. Ez a mi programmunk, ez lesz dicsőségünk, a végtelen értéknek örömmé való kiváltása. Ámen.

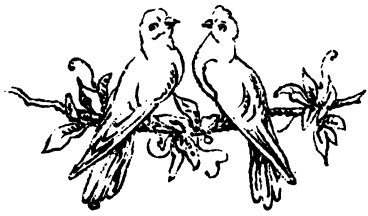

II. Beszéd.

Szent Ágoston mondotta a mély értelmű szavakat: a földön feküdt a nagy beteg s lejött hozzá az égből a nagy orvos. Az embernek ba-

ja nagyon régi; betegsége a halál; nincs igaz öröm.... A modern ember élete is tartalmatlan, sivár. Minél öntudatosabb, annál égetőbb a kínja: az élet értelmetlenségének, ésszerűtlenségének a kínja. De hiszen van elég tiszteletreméltó orvos. Orvosoljon Emmerson és Trim nemes, de szétfolyó, az istenséggel való harmoniára biztató, de azt megadni nem tudó pantheizmussal, Ruskin a szép földiélet eszthetikájával s szeretetével, Tolstoj sötét pessimismusával, Nietsche kacagó classicismusával, mely végigtáncol a világon és tapos hitet, reményt, szt. tradiciót, mindent az erős, de magára maradt individuumért. A socialismus szerény földi boldogsággal biztat, melyet ugyancsak keveselnénk, ha a gépek zakatolása el nem tompítaná az elégedetlen szivet. S a medicusok körött jár a „magnus medicus", a názáreti próféta s azt mondja: Emberek, tartalom kell éltetekbe, különben el nem birjátok azt az üres tarisznyát, az emberi szivet. Töltekezzetek fölényes, hatalmas öntudattal. Legyetek isteni emberek. A ti eszményeitek nem szerencsések. Megváltást reméltek a tudománytól, de azzal nem értek el a szép élethez. A facies aquilae magasan repülő, de kegyetlen madár. A hatalom, a facies leonis szivtelen irányzat, mely egy-egy kegyeltet kiemel, de trón-

ja alatt gerincek ropognak s diadalmas szerére csontokat tör. Tolstoj facies vituli-ja pedig, az áldozati tulok arca rokonszenvet kelt ugyan, de ki nem elégít. Nekünk a facies hominis kell.'

Három pontban adhatnám elő azt a kritikai gondolatot, a melylyel az ember életét megtermékenyíthetni, lelkét fölvillanyozhatja.

I. Tudom, hogy végtelenből vagyok s végtelenbe megyek. Anyajegyem, vérem figyelmeztet rokonságomra az Istennel. Ez az egész világ úgy fér el bennem mint a pityke az Oceánban. Sok pitykével ki lehet tölteni az Oceánt, de az emberi lelket sok világgal: sárral, gyöngygyel, arannyal kitölteni nem lehet. Az én lelkem az egész Universumot semmibe se veszi mikor arról van szó, hogy érjem be vele. A fizikával szemben érvényesül az én metafizikai érzékem, melyet Schoppenhauer vallásnak mondott. Ezt pozitivismussal kiradirozni nem lehet; a lelket magát radirozzák ki vele. Hűséget, erényt, törvényt, parancsoló akaratot, e nagy morális értékeket nem söpörheti le egünkről semmiféle szélvész. — Tolstoj szerint olyan az ember a világban, mint a fészekből kiesett, sipogó madárfiók; én meg hozzátenem: kakukfiók.. .. éhségét tekintve. Szárnyaszegetten vergődik éhes és sír, és sem nemzetség, sem barátság

sem feleség, sem gyermek, sem kincs, sem siker nem tudják kielégíteni. Sipogó lelkekre vagytok s azért nem tölthet ki a világon semmi, mert öncélok vagytok. A tudomány arra való, hogy az ember öntudatosabban emelje fel fejét. Haladás, fejlődés, ezen fejedelmi öncélért van a világon. Daróca öltöződött testvérem a körönséges falusi asszony, sőt még a degradált ember is öncél. Krisztus urunk ezen öntudatot ápolja: Emberek, isteniek vagytok, teremtőtök az úr. Minél szebben koronáznátok fejeteket erénykoronával, annál nagyobb az Úrnak dicsősége s menyországot élték át. Az Istenben való fölényes élet a ti menyországtok. Abban a 13 éves Ágnesben látom a krisztusi typust, a kinek Caesar sem imponál s Agathában, a görög leányban, a kinek a krisztusi igénytelenség, a servitus Christiana többet ér, mint a világ minden gardagsága, hatalma. Az ilyenekre illenek Szt. János fölséges szavai: „kik nem vérből, nem a férfi akaratából, v. i. nem természetből s ösztönből, hanem Istenből születtek," „Tertium genus", kik emancipálták magukat minden kicsinyes földi tekintetek alól.

II. Krisztus urunk azt akarta, hogy az ember az „öncél" tudatával tapadjon a láthatatlan, de mindenütt környező végtelen nagy s mégis oly

Közel fekvő, vezető és a jól érvényesítenitudó hatalomhoz, melynek neve Θεός, - Isten. Néhány betü, de fogalmat rejt, a melyen theologia, filozófia, hit, bün, kín, boldogság épül föl. Nekünk bíznunk kell Istenben, abban a jól csodálatos ellenmondásokonát is érvényesitő hatalomban. Fogalmat alkotunk magunknak róla, a milyen a szépség, szentség, jóság, erő, szeretet, áldozat, s szenvedések s nehézségek közt sem mondunk le róla. Akármily sötét is a világ, s hideg a temető, s bármily fagyasztó az éjszaki sark s borzalmas a tenger, mely sirterhez csapja a Berlin-t, bármily rémesek a courrières-i kőszénbányák, melyek sok száz holt és élő emberéletre boritanak szemfödelet, mégis kell valami olyanak lenni, ami végtelenül szép és jó. Belénk van oltva a törvény, a mely Istenre mint mindennek végső okára vezette az embert. Bár az emberek fejébe sohasem fér bele, hogy az a jó Isten miképen engedhet meg annyi nyomoruságot a földön. Lehetséges, hogy az ember csak a fejlödés magasabb fokain tud majd mélyebb belátást szerezni e nehézségekbe. Biztos, hogy a rossz az Isten szándékait s a fejlödést szolgálja s energiánkat segit kifejleszteni szenvedés, betegség, pusztitás s halál ellen. A hit addig is, azután is felséges erőt ad. Ember, kicsiny vagy, de bizzál rendeltetésedben!

Sokat szenvedsz, s mégis csak optimista lehetsz. Sötét az Isten arca, - világosítsd meg türelemmel; sok a tövised, - légy tövissel koszorúzott Krisztus-fej, de... győzd le a kételyt s bizalmatlanságot. Ha le is szakad a szíved, ha ropog is a csontod. Bízzunk, hogy a sok rossz alatt van a több jó s a több jónak gyökere a minden jó, az Isten. Járjunk a régi szentek impozáns nyomain! A babyloni ifjak példája lebegjen szemeink előtt, kik azt felelik Nabukodonozornak: akár kioltja az Isten a kemence tüzét, melybe bele akarsz dobatni, akár megégünk benne; mindegy, Ő az Úr s mi az ő szolgái. Tegyen, a hogy akar; mi is azt tesszük, a mit Ő akar: s nem szakadunk el tőle. Istenben hiszek én is; általa megszabadulok. Pessimismus ide, pessimismus oda, példánk a mi Urunk. A legnemesebb fejen töviskoszorú, vérig ostorozott rabszolga ő, verejtékező szegény ember e próféta lélek, a legfelségesebb szív a lándzsától átszegezve és Krisztus mégis a világ világossága. Világot legyőző emberek, hősök lesztek, ha hiteteket érvényesíteni, átélni, akarni tudjátok.

III. A megváltó nem hagyja az embert deprimáló érzéseivel magára. Azt akarja, hogy mint a kis gyermek a sötét szobán át mi is fussunk hozzá, karjai közé. Nem csak hódolattal, de szeretettel, szívvel kell őt átkarolnunk. Ő majd

megtanít „Istenfiúság"-ra. Akár dicsőség és siker környezete öl, mint mikor Péter öl Istenfiának mondotta, - akár a Táboron ninében elváltozik, - akár az Olajfák kertjében vívódjék vagy a kereszten imádkozzék: ajkáról egyre ez a szó lebben: Atyám, Atyám...! Ha mi is így cselekszünk, a menyország költözik belénk, menyország, vagyis világot legyőző, Istenben megnyugvó öntudat. Krisztus kegyelme emel ide bennünket, s legyőzi bennünk a kételyt, a hideg, sötét lelkületet. E fölényes érzület által legyőzöm a világot; ebben élem át egyszersmind az örökélet bizonyosságát. Krisztus mondotta: a ki áteli az ő tanát, az nem fog kételkedni benne. Jöjjetek s ne okoskodjatok; a tapasztalat, a tett lesz bizonyítékotok.

III. Beszéd.

A fejlődés gondolata sürget bennünket, hogy ne legyen úr felettünk a tévely, a nyomorúság. Biztat a szt. írás: haladj, küzdj, - győzni fogsz! A legnemesebb értelemben érvényesek e szavak: Veritas vos liberabit. Igen megszabadít a tévelytől, nyomorúságtól, szenvedéstől. Iparkodunk, törekszünk s valljuk be - győzünk is. Ha az ember néz a régi világ képét, a melyet

az V. században Szt. Ágoston lángszelleme teremtett, milyen kisméretű, kurta lélegzetű egy világ ez. Columbus azt mondta, hogy kicsi a világ, — igen, kicsi, a mióta mi nagyokká lettünk s fényévekben mérjük az időt. Mily hatalmas multat tártunk fel, mióta nem papyrus lapokat, hanem geologiai ősrétegeket forgatunk. Ember, nem hatezeréves a te világod, — mérhetetlen fejlődés koszorúja vagy!.. A kulturában is parányi erőkkel dolgoztunk s a munka rabjai voltunk. Igaz, hogy ez idő szerint sok, sok ezer ember géppé degradálódik, de a gépekben is az emberi szellem érvényesülését ünnepeljük. Ez mind igaz; annál csodálatosabb, hogy az ember erkölcsi világában megváltást vár. Ez a tény lehet megszégyenítő, lehet más tekintetben rendkívül vigasztaló, de kétségbe nem vonható.

I. Már maga az emberi ész, a mennyiben világnézet, philosophia, megváltást sürget. Az emberi ész mint olyan nem ad megnyugtató, bíztató feleletet arra, hogy egyáltalán érdemes-e élni. Tájékoztat valamiképp, de létünk hajóját divatphilosophiák hullámai csapdossák; horgonyt kellene vetnünk, de hová?.. A mélység feneketlen; lelkünk nyugtalan. Ott ülünk a háromezeréves Jóbbal a világ szemétdombján s philosophálunk. Ott állunk Sion hegyén

zsoltárosunk Dáviddal; a prometheusi sziklán perzselődünk ugyanazon a tüzön, melyet az égből loptunk. Dantéval epedve várjuk életünk idealizmust vesztett korszakában Vergiliust, de még inkább Beatricét. Faustok vagyunk; problémánk: nyugtalan, vergődő intelligenciánk. Pessimismus és sok sötét árny vetődik lelkünkre. – A divatphilosophiában meg nem nyugodhatom s a theoriák sivatagából a történelembe menekszem, hogy az édes, meleg élet ösvényein találkozzam lelkem s életem Megváltójával.

II. De leginkább meggyőz a megváltás szükségességéről erkölcsi világom. Ha abba a világba tekek, a melynek eseményei lelkemben égnek, ha látom a lealacsonyodott egyént s veszem a felelősség érzetét, ha nézem a nagy porondot, a hol Pál apostol síró gyermekké válik, s az erkölcsi világ óriási összeütközéseit; ha látom a bűn szenvedélyes hatalmát s ugyanakkor hallom a lelkiismeret vádját: megszáll valami borzalmas érzet, az erkölcsi ellenmondásoknak érzete. Felséges és mélységes értelmű parabolát nyújt nekünk e részben az Evangélium, mikor a 10,000 talentummal tartozó szolgáról beszél, a kiből semmiféle hatalom sem vasalhatja ki az óriási összeget. Itt csak egy segíthet: boruljon le; kérjen bocsánatot, bűnelengedést s várjon személjen bo-

csánatot. Miserere a bölcsődalom, Kyrie eleison az imám! Bünös ember vagyok. Magamba térek, sir a lelkem és az arcom kigyúl a szégyen pírjától, útjaim olyanok mint az enyves csiga útjai a pársiton. A tiz parancsolat véres, tüzes betükkel ég bele a lelkembe. Én vagyok az oka, de segiteni magamon nem tudok. Az állat nem bünös; csak az ember lelkében rejlik a bün, ez a pokoli „érték": a királyi homlok végzetes árnyéka. Várok hát valamit, a mit csak Te tehetsz: válts meg, szabadits meg! A Te tényed nélkül világnézetem torz; öntudatom koronát ventell fa, melynek gyökerei élnek. Bocsáss meg! Ez a megbocsátás a megváltás egyik módja. Megvált az Isten, megbocsátja bünéinket, ha megalázzuk magunkat a földig, a porig. De mit is mondok? Hiszen már amúgy is porban vagyunk; csak ébredjünk erre öntudatára s tegyünk aszerint. Ha erkölcsi elégedetlenségünk kiált a puntába, nem lesz viszhang nélkül elvenő nó. Felel az Isten: „megbocsátok."

III. Végre kell a kulturembernek is megváltás. Jár a világban mint Oidipus, de fekete szemfödél borítja a szép világot. Az erkölcsösségében megbénult, bünei öntudatában megvakult embert vezeti a kultura Antigonéja: a felséges leány, de föl nem vidithatja öt. Ezzel

az észbontó gyötrelmeket. Érzi azokat a kultura vivmányai dacára. Mert bár millió és millió kéz fog egybe, hogy trónt teremtsen az ember számára, mégis mihelyt emancipálja magát a tömeg psychologiájából, s kimenekszik az utca zsivajából, érzi elhagyatottságát, hogy magára maradt bűneivel vagy erényeivel mint az ujjam! Solus, solus! Szerepelhet a társadalomban, de égő, bűnt nyögő szívébel mégis magában áll; deresedő hajjal, megkonyult gerinccel megy élete útján a büntető Isten elé: „solus". Felütik a felelősség nagy könyvét; megáll birája előtt: „solus". Ez a solitudo kétségbeejtő; fussatok! Nincs hős, a ki e rémmel megküzdene, nincs gladiator, ki karján feszülő izmokkal ezt legyűrhetné. A bűn sivatagján kell valakinek lenni, a ki felemeljen, aki levegye rólunk a felelősség terhét a felséges Istennel szemben; a ki a szégyenpírt letörülje arcunkról s a lelkiismeretünkre borult homályt szétoszlassa. S ha szétnézek, látom a sok irányzatot, mely megváltást keres s ígér, de voltaképpen meg nem vigasztal; látom a buddhistát, a ki Nirvanában keres megváltást.... megváltást az élettől! Én nem ettől keresek, hanem a büntől! Látom az európai pessimismust, mely szintén bíztat meghalni; örvényekre mutat, de nyomorunkra egy szikrát sem tud kicsalni a mélységekből. A ki a

haladástól vár megváltást, az egáltalában nincs tisztában a kérdéssel! – Azután látom azt, a kinek Evangeliuma a karácsonyéjben így kezdődik: annuncio vobis gaudium magnum! Nagy örömöt, világraszóló örömöt, nemzetek örömét hirdetem! Napsugár, termékenyitő eső, mely rügyet fakaszt, éltető erdei levegő, tengerárja, mely gyöngyöket gördit..... ilyen a nemzetek öröme; de ez mindennél különb! „Salvator" született nektek. Tobis! Kérdezzétek csak meg üdvöt féltő szivetektől, hogy mit keres s mondjátok meg neki: Megszületett a te Megváltód! Belecállt a világba, ki nem kerülhetted. Csak Ő tudja elcsititani vágyaidat. Krisztus varázsa nem a szánakozó szeretet, nem a szabadság és a testvériség, hanem – a megváltás. Élete e motivumon épült fel: én szeretlek titeket! Nem haltok meg, én halok meg helyetteted. Az Isten igy szeret; sic Deus dilexit mundum. Kinyujtottam türes szeretetemet, felemeltek! Igy szeretett az Isten! Kereszt, édes szent kereszt! Lelkem fája! Lignum vitae! Öt rósában, Krisztus öt sebében kivirágzott rósafám, illatod elbájtotta az Eget és földet, elbájtja lelkemet is. A kereszténység a bünben nyögő lélekre mutat, de odaállitja azt Krisztus keresztje alá s biztatja: Sird ki magadat. Lelked bánata leoldja bünöd salakját, lángja kiégeti a fullánkot, melytől lel-

ked beteg. Ne nézd az ázsiaiakat. Ázsia a rossznak árnyékában áll; ne nézd azokat, kik a megváltás hitének magaslatáról leindulnak a megszakadt erkölcsi világnézet lapályaira, - ezek racionalisták; ne nézd a zsidókat, kik folyton várnak, de nem tudják mit. Menekülj a Golgotára; térdelj le; igéri prófétája által: Effundam super te spiritum gratiae! Ettől megtisztulsz. Szent, felséges kereszténység! Az erkölcsi érzés magas trónjára ülteted a kegyelmet, bünbocsánatot váró embert. Uram irgalmazz, hogy lelkünk megtisztult öntudatában többé ne vétkezzünk, amen.

IV. Beszéd.

Krisztusban kedves testvéreim! Dacára annak a nagy megváltó tettnek, melyet Istentől várunk, s mely egyedül képes beleringatni édesbékébe, s kiegyenlíteni az eszmény s egyén, a törvény és bünösség érzete körl támadó conflictusokat, a kereszténység mégis tőlünk is egyre a tettet sürgeti. Nem azé a ki beszél, hanem a ki tesz, azé mennyeknek országa. A szó mostoha gyermeke, a tett az édes fia a lélekneк. Az mi theologiánk is tetteket sürget. Minden tehetség tettbe vágyik; minden erő a jobbat a-

karja, s a jobb a - tény. Tetteket sürget a fejlődés, mert megvan az energia a jobb, megvan a tehetség a szebb világra s ha tehetségeinket kifejlesztjük s erőinket felhasználjuk, sok nehézséget tüntetünk el az Istenismeret útjából, hol egyre azt hajtogatják: hogyan lehetséges, hogy az Isten jó s annyi a rossz. De mi még sok tekintetben a gyermekbetegségek világát éljük. Világunk lekötött hő. Télen köszénrakáson is meg lehet fagynunk. A világ is hasonló ilyen köszénrakáshoz. Óriási erőtelep, de hiányzik még a gondolat szikrája, a hozzáértés, mely felszabadítsa s javunkra fordítsa; azért megfagyunk. Van erőnk, hogy egészségesek legyünk, de még nem tudjuk minden módját. A fejlődés a potentiát tettel akarja helyettesíteni. De ha valahol, hát mindenekelőtt az erkölcsi világban szükséges a boldogulásra, hogy a tetteket szolgáljuk. Nem lehet boldog ember, a ki a lelki energiák óriási mezejét elhanyagolja, az akarat, a kedély, a szív, az érzés energiáit. Ezt sínyli a világ; azért akar Payot akaratot nevelni, Emerson lelket, mely akarjon, gyógyítson, kihasson. Azért sürgeti az Evangelium az akaratot. Belső meghasonlásban szenvedtek emberek! Az akaratnak, szívnek tetteit legalább is annyira becsüljétek, mint az ész tetteit. Ha a Θεωρεῖν-nel akarsz és igyekszel érvényesülni, mennyivel inkább kell törekedned, hogy

a πολεῖν-nel érvényesülj. A kinyilatkoztatás nem az érznek, a szemléletnek, hanem az akaratnak nyújtja az elsőbbséget. Minden-nüvel nagy érzelmi s akarati erőkkel dolgozik. Szeretni akar „ex toto corde"; félni akar áttengeretten: „confige timore tuo carnes meas." Szívvel, - lélekkel akar hinni, bízni, mert a gondolat gyenge, beteges, ha nem vibrál benne az akarat. — Az ember az akarat vas erejétől körülfogott gondolat. Nem dialektika, nem logika, hanem psychologia. Ér persze a meggyőződésben, az egész embernek ereje érvényesül benne. Nem elég a gondolat; még bizonyosság sincs érzelmi, akarati emotio nélkül. A certitudot akár ki is törölhetnők a logikából, mert az inkább a lélektanba való. Biztosak vagyunk valamiről, mert látván azt érzelmeinkkel ragaszkodunk hozzá. A hit nem dialektika, logika, hanem ênszerü, akaratos odaadás.

Ha tudsz akarni, tapadni, ha tudsz lelket, szivet, ész átadni s reményt, bizalmat, félelmet, lelkesülést átélni s mindezt hitben, akkor igen - hiszel. Mi válnék hitünkből, ha azt kedélyünk, szivünk mélyen átéreznè! Hogy gyulladnának ki a katekismus sorainak fekete betüi véres, piros lángokká, hatalmas tüzoszlopokká! Hogy festene akkor a keresztény ség?! Dedicatio, felavatás, vérnemzödés, új

pályára indulás válnék belőle; hitnek, remény-
nek, szeretetnek Istenre való függesztése, a leg-
nagyobb kilépés. Ha régente a szabadkömü-
vesek vérrel esküdtek halálfejekre villogó török
szemléletében, a keresztségben is harcossá a-
vattatik az ember, sőt ha kell vértanúvá. A
ki az igazságot szolgálja, annak heroizmus-
ra van szüksége. A ki krisztusi evangeliumot
s örök reményeket szolgál, annak is hősiség
kell. Manapság a keresztség sok-sok ember sze-
mében puszta ceremoniává vált. Abból, hogy
életemet teszem egy nagy igazságra, semmit
sem látok. Hiányzik az akaratnak erős té-
nye. Mi volna az ilyen szívvel, lélekkel hívő-
nek szemében az oltáriszentség, a mysticus
Krisztus jelenléte tüzes vérével és szivével?!
Éltetőnk és életünk volna! Tüzet lehelne lel-
künkbe. Véres lenne ajakunk, tüzes a lelkünk.
E nélkül vallásunk mint Vergilius alvilági
árnyai, - vérszegény, átlátszó „vana imago".
Vallásos életünk most a Karszt kis csermelye,
mely hajdanta az Argonauták hajóját hor-
dozta, mikor illatos fenyvesei az ég felhőit le-
fogták. Kérlek saját boldogságtok és boldo-
gulástok érdekében Payot, Emerson és a mo-
dern lélektan akarati irányzatának tekinté-
lyével, Krisztus nevében - higyjetek, tegyetek ex
toto corde, ex tota anima, ex tota mente
és ex omnibus viribus! Ha így szeretsz, akkor

megtudod, hogy a vallás mélységes hatalom s bensőségre tűr, melyhez képest a vulkánok lávája hideg gletscher-ár. A vallásos áhitat méreg, tejes, tüzes, csodálatos áramlat. Ne féljünk, hogy illusiókat kergetünk. Be fogjuk látni, hogy nagy hibában voltunk, lelkünk felé elhanyagoltuk.

Hasonlóképp léptessük föl reményünket. A remény hatalmas nemesedély, mely a jövőbe nézs forgatagos éjben is látja csillagát; vágy és tendencia, mely hajlórést nem ismer; biralom Istenben, erős akarat. Reményeiben megerősödött ember érzi, hogy égsziadásban, földrengésben, eszményeinek elsötétedésében sem hervad el reményeinek tavaszi pálmaága. Tudja, hogy nem csalódik. A gondviselés megrendítő nehézségei közt ismétli: Tudom, hogy kiben bizzam. Scio cui credidi! Guillotinok közt mondogatja: Hajszálatok sem esik le atyátok tudta nélkül. Az ember szinte kacaghatna e valmerő kijelentésen! Fejem leeshetik, összeroskadhatnak, megőrölhetnek, de azért.... hajamszála mégsem esik le az Ő tudta nélkül. A gondviselés erő, a mely tőlem is erőt akar: áldozatot, nolgálatot és áldozatot. Mily mélységes hatalmak ezek! Tisteljétek meg a vallást belső odaadástokkal, akkor lesztek viri „religiosi", kik odakötvék a remény törhetetlen gránitalapjához.

Végül szeretetünket kell érvényesítenünk; a vallás, az isteni élet elsősorban szeretet. Krisztus mélységes értelmű szavai: Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, vagyis, ha akármilyen tudósok, kormányférfiak, költők, vezető szellemek lesztek, de nem vagytok a végtelen Istennel - a végtelen szeretettel szemben oly közvetlenek, oly édesek mint a gyermekek, kik nem kételkednek, a mikor átkarolják édesatyjukat s édesanyjuk kebelén pihentetik pihegő keblüket, a kik függnek az édesanyjuk szemén és csüngnek ajakán, - nem mentek be a lelki élet menyországába.

Az életnek szerencsés kialakítására végre az kell, hogy az Evangeliumot szívvel-lélekkel átéljük s a hitet és szeretetet gyakoroljuk; Assisi szt. Ferencz szerint „tanto sa, quanto fa" - annyit tudsz, a mennyit teszesz, tehát átérzesz, átélvezel, kialakítasz, cselekszel. Az ilyen élet kész és beszédes apologiája a kereszténységnek. A nehézségek az át nem élt eszmékben vannak. Lange, a materialismus történetirója sem küzd a sixtini Madonna ellen, mert az szép. - A keresztény élet ellen sem fog küzdeni senkisem, ha egész életünk harmonia, - szépség lesz. Nem lesz nehézség a feltámadás ellen, ha királyi nemzedékképen járunk végig a földön. Nem lesz kételyünk a megváltásban, tapasztalni fogjuk, hogy megváltott emberek vagyunk. Az Oltáriszentség-

ben jelenlevő Krisztusról nem fogtok többé kételkedni, Krisztus vére fog pezsegni ereteiben s tüze kiülni szemeteibe.

Herderről mondják, hogy nem alkotott ugyan világhirü munkát, de élete csodálatra való mü volt. A kereszténység is nem festett, faragott s zenésitett müveket akar; nem szinekben, hangokban, hanem életben akar remekelni; a „corona vitae" után vágyik. Adjátok meg neki az élet koronáját.

V. Beszéd.

Március 15dike a szabadság ünnepe. A gondolat, lelkiismeret, hit, sólás-szabadságáé. Mindnyájan lelkes hivei vagyunk e viviányoknak, mert a haladás és nemzeti müvelség kincseinek tartjuk. Vérünk tapad hozzájuk; szeretnők életben, intézményekben érvényesiteni a további szerencsés fejlődésnek e magvait. Ámde a szabadságról gondolkodva lelkembe cseng az apostol szava: Ha szabadok akartok lenni, legyetek azzal a szabadsággal, a mellyel Krisztus szabaditott fel titeket. Mert a szabadság, a mely csak betü, — phrasis, a mely nem rokon az erkölcsel, s csak nagy illusio. Nem a szabadságtól várjuk a jóságot, hanem a jóságtól a szabadságot. Ezt

átlag a legtöbben el is fogadják, de óriási a különbség az egyes irányzatokban, főleg a mai sociáldemokratiáéban, a mely az erkölcsöt is inkább csak a társadalmi intézmények functiójának néri. Majd ha a társadalom jobb lesz – mondják ők – jobb lesz az erkölcs is, mert e mérges, a szolgaság bacillusaival s miazmáival telített athmospherában szép lelkek nem teremhetnek. Nagyon igaz, hogy az intézmények nevelnek nemzedékeket, de a mikor ezt hangsúlyozzuk, nem szabad elhanyagolnunk a másik irányt sem, az Evangéliumét, a mely szüntelen azt hangoztatja, hogy ha a világ nyomorult, a társadalom gonosz is, légy jó, mert lehetsz jó, mert kell jónak lenned. Tagadhatatlan, hogy ez az irányzat lelkeket nemesitő, küzdelmes lelkeket porondra hívó irány. Ember, ne vádolj törvényt, világot, neked itt és most kell jobbnak lenned! Talpra magyar! Esto vir! Beszélj, élj, tégy mint férfi!

I. Ez irányzat először is azt kívánja, hogy rendületlenül higyj rendeltetésedben, mely a „vita immaculata", a tiszta, szeplőtelen élet. Ebben hinnem kell; hinnem kell a tízparancsolatban s annak kivihetőségében! Én vagyok a te Urad, Istened! Csakis nekem hajlik meg a te térdéd, ha mindjárt idegen bálványok vesz-

nek körül. Én hiszem azt, hogy az isteni törvényt tettben kiváltó szabad ember lehetek. Ne ölj! Hiszem, hogy a gyülölet nem azon világnak légköre, melyben lelkek élhetnek; hiszem, hogy nem szabad gyülölködni, embert és életet önzően nyomorítani; hiszem, és – itt csikorog legjobban a modern ember szekerének a kereke – hogy tisztán élhetek. Dacára az élet örjási ellentéteinek, melyekben mindnyájan vergődünk, dacára, hogy gondolataimon végig surranhat Sodoma összes bűneinek képe; dacára, hogy vérem éghet s vágyam lángolhat; sebaj; én hiszem, hogy másképp akarhatok. Hiszem azt is, hogy az emberi élet egyre szebb és szebb, tisztább kiadást érhet, mert látom az Evangelium ideális, erkölcsi törvényét, mely a belső érzületet sürgeti. Ne csak ne paráználkodj, de még csak gonosz, élvvágyó tekintetet se vess a nőre! Hidd, hogy van aristokrata nemzedék a földön, a melyet a megváltó nevelt, hogy van <u>race</u> nemcsak állatban, hanem emberben is! Ne tartsd e kijelentést a kevélység kisértésének, ne ismerj rá benne a régi kigyónak sziszegésére; ez nem az, hanem Krisztus kegyelmének sugallata. Erre a tisztaságra neveltek engemet, így nevelt az Evangélium, az oltári-szentség szelleme, a kereszténység ihlete. Emberek, higgjetek a meggyőződésben, hol nem törvény az állat uralma rajtatok. Hymnusokat akarok hallani tőle-

tek, nemcsak az utca zaját, zsivaját, nemcsak elegiákat, nemcsak a parantlánadás typusait; ismételjétek meg s hajtsátok végre az apostol szavát: Virtus in infirmitate perficitur. Epikai vonást szeretnék látni élteteben! Hiszem, hogy ebben az égő, érzéki testben Krisztus alázatos, de világot legyőző kegyelmének erejével erőteljes léleh érvényesülhet. De talán azt mondjátok nekem, mutass rá tüzetesebben azokra a forrásokra, a melyekből a lelkiségnek erőt meríthetnők.

II. A forrás mindenekelőtt a lélek. A szt. irás szerint a milyen a szemed, olyan a tested. Ha lelked tiszta, egész tested ragyog; ha lelked sötét, elsötétülsz magad is. Saul sötét ember, mert lelke kesergő. Az apostolok erőteljes egyéniségek, mert pünkösdi lelkek. Ruskin szerint ha az ember tiszta, szép gondolatokkal teliti lelkét, akkor kedves, erőteljes világban él. Dubois, berni orvos minden ideges tünetet psychologiával, tehát lélekkel gyógyit. Testet, szenvedélyt, vágyat, képzeletet csak irró lélekkel lehet gyógyitani. – Mennyire köti ezt szivünkre az isteni Megváltó! Ha erkölcsösök akartok lenni, vágyódó, imádkozó lelkülettel kell birnotok; mert minden embert megszáll a kétség, reávetődik olykor-olykor a Gethsemáni kert sötét árnyéka. Az ember elundorodhatik magától.

Nézzétek a küzdő, a verejtékező, undorodó Krisztust, kit a bün s az alávalóság árnyéka vesz körül. Hogy feszül az a lélek, nyög, imádkozik s verejtéke véres lesz. A világ arénáján is vadállatok toporzékolnak, hiszen a nemzeti szabadságért is vért kell ontani. Lelketek szabadságáért még inkább kell küzdenetek. Kérdelek, mit tettetek eddig a ti szabadságtokért? Hoztatok-e áldozatot? Verejtékeztetek-e? Hallgatástok nekem ékesen szóló vád. Nemhogy vért nem, de csak egy kis önmegtagadást sem hoztatok áldozatul. A küzdő lélek nem fejlett ki bennetek. Ha az ember őszinte jóakarattal áll be a tiszta erkölcsért folyó küzdelembe, ha a nagy rendeltetés inspirációját veszi magába, ha földre borúlva tud imádkozni, lassanként elváltozik lelke. Fölséges színváltozás megy végbe lelkében. Mikor Mózes lejött a sinai hegyről, fénylett az arca, mert az Isten tekintete ragyogott rajta: „Respexit in faciem eius Deus." A nagy gondolatok ragyogó fénysugara kell arra, hogy az állat az apostolok, szentek, vértanuk tipusát öltse magára. A ki áldozatot tud hozni, abban kialszik a tisztátalan tüz; a rossz vér valamiképpen elváltozik, s a parasztlázadás helyébe Isten békéje költözik szivünkbe. De ha minden szakad, törik, ha érezzük az állati szenvedély tüzét, van még akkor is mód számunkra, van menedékkövünk,

s ez a Golgota s a szent kereszt. Ember, respice in faciem Christi!

A római Coloseum dölt áll a meta sudans romokban. In actis martyrum olvassuk, hogy vértanuságra itélt testvéreinknek jól esett, mikor a szellő arcukba csapta a vér porát. Taj! arena, vadállatok, vértanuság, a tisztán élni akaró embernek élete! Tanuljunk el Krisztus permeterő, véres alakja mellett; Krisztus vérének lehellete meg fogja csapni arcaikat. A kereszténységnek óriási, hatalmas ereje az a tudat, hogy Krisztus szenvedésében erőforrás fakadt az érzéki embernek. Igen. Krisztus vérével permeterett liliomok vesik körül a keresztfát. Krisztus vérétől kapott erőre az apostol, Krisztus vérének ereje kiszabadit engemet is a szolgatest jármából. Mi is e forrásból merütünk s küzdelmek, győzelmek révészei akarunk lenni usque ad sanguinem! Ellentállni Krisztus vérének erejével, de saját vérünkkel is körmünk szakadtáig. Ha igy harcolunk, győzni fogunk és férfiak lesznek s el fogjuk nyerni Istentől jutalmul az élet koronáját. Úgy legyen!

VI. Beszéd.

Sokféle közösség és szervezet keresztezi és fejleszti életünket. Első az édes otthonnak, a hazának és nemzetnek közössége, a puha fészeknek édes emlékei; gyermekremények s bánatok, a szeretet s az áldozat kötelékei fűznek hozzájuk. A kivándorlott szegény munkás Amerikába is magával viszi a kis tulipános kert és muskátlis ablakának képét, melyről azt mondja: Ez az én otthonom, itt támadnak fel halottaim, itt beszélik az én nyelvemet. A második ország a szellem világa, ország, a mely nem ismer Alpeseket, Kárpátokat, Rajnát, Szajnát, mely úgy jár fölöttünk mint a napsugár: ez a kultura, a tudomány, a művészet világa. Van azután még egy ország, mely nemcsak hegyek, de korszakok s kulturfokok fölött is áll, a szivek legmélyebb tendenciájának a világa: az egyház. Az elsőben úr a király, a másodikban csak vezető és irányító szellemek vannak, a harmadikban, az Istenországában úr és király a mi Urunk Jézus Krisztus.

Különösen a mai világban folyik a harc s tajtékzik a gyülölet az egyház sziklája körül. Sok az elfogultság s félreértés köztünk. Tisztuljon hát felfogásunk; hadd lássuk, mit tiszteljünk, mit szeressünk rajta. – Látom a fejlődésnek különféle jegyeit az egyházon, látom, hogy

régente ez a Közösség a testvériségnek szeplőtelen közössége volt sok erkölccsel, kevés kánonjoggal. Azután a római imperator, Konstantinus terítette rá bíborpalástját. Justinianus codificálta byzanci szellemben az ő jogait is, s Nagy Károly reá építette hatalmas országát. Látom a középkorban felvértezve küzdeni püspökeit; végül az újkorban ésszelem színeváltozásait; más a helyzete Amerikában, más most Franciaországban, más nálunk; lehet, hogy időnként kitörlik a közjogból is és teljesen az erkölcsnek, magánburgalomnak alapjára szorítják. Minden az egyház történelmi színeváltozása s a világ uralma fölötte. A miért pedig mi szeretjük s tiszteljük, védjük s szolgáljuk az anyaszentegyházat, az főleg két vonása:

I. Az Egyház az Evangelium hordozója s Krisztus mysteriumainak kezelője. Az Egyház jogi szervezet vértanúk csontjaiból felépítve, vérében összeragasztva. Bele van illesztve Krisztus szent tana, rá van ütve kerestjének védjegye, öt sebének pecsétje. Krisztus óvja s védi s ígéri, hogy nem fogják legyőzni, non praevalebunt! Hogy amerikai a stílusa, vagy régi európai, az nem bénítja a szeretetemet, mert látom, hogy e változatokban is ez a Krisztus régi egyháza; Krisztus az egyházban olyan nyomorat taposott,

mely Hadak útja marad, s bátran meheted
ön is rajta. Az Evangelium csalhatatlan
megőrzése az Egyház feladata, érdeke. Ne za-
varjuk össze a hitet a theologiával, a Krisztusi
tant a loretti hárakkal, Mária Zell-el, Lour-
desi csodákkal. Nem mondom, hogy e szent
helyek, emlékek, gyakorlatok, áhítat nem kin-
csek reánk nézve, és hogy nem gyökerezhetnénk
belejük lelkünk minden szálával, érzelmünk
erejével, de – lehet, hogy a loretti hár soha-
sem állt Názáreth-ben, hogy a martyrologium
történeti tévedéseket tartalmaz. De a Krisz-
tusi tant nézem s látom, hogy azt az Úr az
Egyházra bízta. Szervezetre bízta, a mely clas-
sicus világban classicus érzelmekben él, a közép-
korban feudális intézményekben fejlik, s az új-
korban is kánon-jogában sajátosan elváltoz-
hatik. Ezenkívül az Egyházban is sok bün volt,
van és lesz; lehet, hogy nem reagál kellő erély-
lyel a kor büneire és szükségleteire, de – az Ev-
vangelium mellette körül hiba nincs. Ez az
én alapom, vigaszom. Péter, vagyis Kősál vagy
s erre épitem Anyaszentegyházamat, mondot-
ta az Úr. Én is bizom a Kősálban dacára a ko-
rok elfordulásának és apostasiájának. A hogy
Krisztusra esküdtem, úgy meg vagyok győződve,
hogy körölünk él Ő mint oktató és eligazitó tekintély.

II. Tisztelem és szeretem az Egyházat, mert má-

la vannak a szent titkok, azok a csodálatos szt. titkok, a melyeket Krisztus titkos befolyásának kiváltására rendelt a lelkek számára. A világban voltaképpen két mysterium jár: a mysterium iniquitatis, sötét árny és a mysterium charitatis, a szeretetnek csodálatos szent titka. Az elsőtől senyved az erkölcsi élet s a másikat keresi; keresi néha bizarr, néha vad és kegyetlen utakon. Látom, hogy a füstös Indiában hogyan lesz bűnbánóvá a „mysterium iniquitatis" nyomása alatt az ember. A szép Görögországban a Venus szobra mellé furiák állnak, a szépség bánatát állítva a világba. S Graecia elpusztulván a dervisek járják vértől csepegve bűnbánati táncukat. A mysterium iniquitatis nem bírja kielégíteni az érzőbb embert. De az üldözött s elkínzott embernek útjába áll Krisztus s mondja: Ember, én megbocsátom bűnödet. Az kell neked! A „mysterium iniquitatis" malomkő, lánc, boldogtalanság. Jer velem, én a füstölgő kanócról ki nem oltom, a repedt nádat el nem töröm; nálam irgalmat találsz. Zacheus, önző ember, jer hozzám! Tégedet, Magdolna nem hívlak; te eljösz hivatlanúl is. A tékozló fiú atyja én vagyok; a tékozló fiú atyjának arca Krisztus arccá változik, homlokára tüviskoszorú árnyéka borul, karjai ki vannak tárva, hogy az egész világot átölelhessék! Ó ti mindnyájan, kik általmentek, figyeljetek, nézzétek, van

-e fájdalom, mint az enyém ?! Gyökeret ver lábatok s reám néztek s rebegitek: Óh te szánakozó szeretet, vedd le a mysterium iniquitatist s bocsáss meg. A mysterium iniquitatis most is dolgozik s a világ itéletig fog dolgozni, de Krisztust 1900 év szakitotta el tőlünk. Hol van Krisztus ? „A kiknek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva" mondotta az Ur; ekkép maga helyett másokat küldött ugyanebben a várva-várt küldetésben. Jár körtünk a bünbocsátó Krisztus az egyház penitentiatartásában, a bünbánat szentségében. Ő az Ur bocsát bünt, de az általa szerzett intézményekben. Ez a „mysterium caritatis" s ez az Egyház kezére van bizva, mi pedig úgy járulunk ahhoz, mint a kik magát Krisztust megközelitjük bennе.

A mi vallásosságunknak nagy árnyéka, hogy intelligenciánk vallásos fogalmai gyermekcipőkben rekedtek. Nagy gondolatokra van e téren is szükségünk, melyek kulturembert, tudóst, müvészt, kormányférfit egyaránt kielégitsenek. A szentségeket is mint Krisztus érintéseit kell tekintenünk. De a mysterium charitatisnak ez csak egyik kiadása; a szeretet itt meg nem áll, hanem hódit. Más, fölséges intézményben váltja ki erejét, mely megfelel psychologiánknak s az Ur Jézus az ő folytonos jelenlétét biztositja számunkra. A

szeretetnek közellét kell. Kell, hogy Isten mindenütt legyen. Πάντα ψυχῇ πλησῃ. Füzzál, csillag, hullámfodor vele van átitatva. Menynyivel inkább az egyház!

Kell, hogy az egyházban különben szakadjak Istenre, mint erdön, mezön, tengerparton; kell, hogy Krisztus lelke közlekedjék velem; velem éljen, mellettem álljon, magát nekem átadja a föld belejében, a kenyérben, s a föld türében, a borban; Ö van jelen az oltári szentségben, ö maga, lényegesen, valósággal. A bücsuró Krisztusnak szerető érzületével van e szentsége légköre telítve, arral a szeretettel, mely akkor legérzelmesebb s legtalálékonyabb, mikor áldozatra készül. Mikor áldozom, a krisztusi szeretettel impregnált légkörbe lépek. S ha a miserucha nem náráczki s a templom stilusa nem a Sion hegyén emelkedö teremé: stilus, divat elenlö értékek; de a szeretet a régi; ez a szeretet nem engedi magát kipusztítani, nem türi, hogy elhamvadjon; lobogó tüz akar lenni, melyen a világ végeig mindnyájan melegszünk.

Legyünk bizalommal a krisztusi kereszténység iránt; a gazdasági élet bármely rétegében éljünk, érvényesitsük eröit, hogy ne csak járjunk, hanem repülni, szárnyalni is tudjunk. Ambiciónk, hogy krisztusi-

ak ïegyünk, s akkor semmiféle socializmus nem töri össze gerincünket; s ha az ellenséges, divatos világnézet egy-egy hulláma át is csap rajtunk, az isteni Megváltó szeretetén csakhamar ismét eligazodunk. Vihar volt az csak, hogy jobban gyökeredzünk; lidérctüz volt, melytől el a csillagos égre nézünk.

Szívből kívánom önöknek m. tisztelt Uraim, a húsvét kegyelmét, a mysterium caritatis-t. A francia Claude Jeanet szavaival végzek: „Je parle à Dieu", beszélek, közlekedem az Istennel, „je l'aime", szeretem öt, „je l'adore", leborulok előtte imádattal, „je l'attende", várom öt, hogy közeledjék hozzám sugallatával, éleszsze lelkemet s kialakítsa bennem a krisztusi típust. Ez koszorúm, vigaszom és boldogságom, a „corona vitae", Amen.

